

Guvernør Edward Carstensens indberetninger fra Guinea 1842-1850. Udgivet ved Georg Nørregård af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Kbh. 1964. 444 sider.

Så tidligt som i 1936 har professor, dr. phil. Georg Nørregård i dette tidsskrift (10. r. 3. bd.) indgående beskæftiget sig med afståelsen af de danske besiddelser i Guinea i 1850. I »Vore gamle Tropekolonier«, bd. 1 (Kbh. 1952), har professor Nørregård endvidere givet en udførlig og velskrevet skildring af de danske guinesiske besiddelsers mere end 200-årige historie. Man må derfor karakterisere udgiveren som vor fornemste kender af den danske aktivitet i Vestafrika i det 17., 18. og 19. århundrede, og dette er i høj grad kommet nærværende udgiverarbejde til gode.

Bogen fremstår i et tiltalende udstyr. De få illustrationer forekommer velvalgte, og der er grund til at fremhæve det medfølgende kort, der yder en væsentlig støtte under læsningen; kortet er et dansk opmålingsarbejde fra 1802 med senere suppleringer, og dette samtidige arbejde giver en langt mere instruktiv baggrund for indberetningerne end et tilsvarende moderne kort ville have formået.

I indledningen meddeler udgiveren Edward Carstensens vita og giver en kort skildring af tilstandene i Guinea i disse år, idet der forøvrigt henvises til den mere indgående behandling heraf i »Tropekolonier«. Herefter følger så de 141 indberetninger, forsynet med et udtømmende arkiv- og noteapparat, samt, hvad der givet vil lette bogens anvendelse, en kort regest over hver indberetning. Af hensyn til ikke-danskkyndige er disse regester også medgivet i engelsk oversættelse, og for den danske læser har udgiveren endelig indsat en meget velkommen »fortegnelse over fremmedord og udtryk anvendt af de danske i Guinea« samt et velanvendeligt navne- og sagregister.

Der er således tale om et videnskabeligt fuldt tilfredsstillende udgiverarbejde, og det må dernæst være naturligt at spørge: Hvad giver disse publicerede indberetninger læseren?

Egentlig ikke så forfærdelig meget.

En dansk tilstedeværelse i Guinea på Carstensens tid afspejlede ikke nogen levende forbindelse mellem Danmark og Afrika, men skyldtes udelukkende historiske årsager.

Fra starten havde den danske aktivitet på Guineakysten været lagt an som forretning, og det havde næsten konstant vist sig at være en temmelig dårlig forretning. Områdets eneste eksportartikel af betydning var slaver til Vestindien, og kun ved at postere underskuddet på de afrikanske forter som en anlægsudgift på den

store vestindiske sukkerindustriens regnskab kunne deres vedligeholdelse forsvares. Plantagedrift havde vist sig umulig, og med forordningen om den danske slavehandels ophør bortfaldt derfor ganske de afrikanske besiddelsers eksistensberettigelse.

Økonomiske interesser havde Edward Carstensen således ikke at varetage. Og politisk var situationen omtrent lige så trostesløs.

Danmark havde aldrig på noget tidspunkt haft territorielle interesser i Afrika udover de for handelens drift strengt nødvendige forter. Helt ind i begyndelsen af 1800-tallet havde samtlige europæiske nationer i Guinea været afhængige af et godt forhold til kystens befolkning. Da denne balance ændredes i europæisk favør med englændernes sejr over Ashanti, blev det selvsagt også disse, der hostede frugten heraf i form af øget indflydelse inde i landet. Udenfor det område, som fort Christiansborgs efterhånden forældede skyts var istand til at dække, var den i forvejen beskedne danske indflydelse til stadighed afhængig af ændringer i den lokale politiske magtbalance.

Udover at forsøge på at opretholde status quo, eller med Carstensens eget udtryk, »at temporisere«, havde den danske guvernør ingen politiske interesser at varetage.

Indberetningernes oplysninger om områdets afrikanske befolkning indskrænker sig til dennes snævre berøringsflade med den danske administration, og for at få et nuanceret billede af befolkningens liv vil man være nødt til at supplere indberetningerne med materiale fra missionerne og fra rejsebeskrivelser.

Hvad indberetningerne derimod giver, er et billede af dansk koloniadministration og et portræt af en dansk koloniembedsmand.

Det er i denne forbindelse værd at påpege den parallelle udvikling, der i disse år fandt sted indenfor de små danske besiddelser i Afrika og i Indien, og som klart belyser det døende danske kolonistyre. For begge gjaldt det, at med krigen med England i 1807 var deres tid uigenkaldeligt forbi. Den aktive periode, hvor alle embedsmænd havde haft fuldt op at gøre såvel indenfor som udenfor deres embede, var nu afløst af stagnation. En afståelse var uundgåelig; spørgsmålet var kun hvornår, og ingen kunne vide, at det ville tage den danske regering mere end 30 år at drage konsekvensen af de komplet ændrede forhold. Såvel i Indien som i Afrika havde embedsmændene nu rigelig tid til at beskæftige sig med selv de mindste detaljer indenfor administrationen og til at forfatte lange og velskrevne indberetninger.

Mod denne baggrund må den danske koloniadministration og den danske koloniembedsmand Edward Carstensen betragtes.

Det billede, man får af den danske koloniadministration, må karakteriseres som forstemmende. Det præges af Danmarks komplet manglende evne og vilje til at investere i de besiddelser, som man så længe havde holdt fast ved. Ønsker man at undersøge, hvorvidt en dansk indsats på dette sene tidspunkt havde været mulig, falder det naturligt at konferere udgiverens positive syn på besiddelsernes muligheder, og deraf følgende negative vurdering af salget, med det indtryk, som Carstensen indberetninger efterlader hos læseren.

I 1952 konkluderede professor Nørregård («Tropekolonier» I, s. 619), at de danske besiddelser i Guinea blev solgt til spotpris, og at »de kunne være blevet en kilde til forøget velstand og skueplads for et lykkeligt menneskeværk, ikke blot til glæde for Danmark, men også for territoriets afrikanske befolkning«. En gennemlæsning af vedkommende afsnit i «Tropekolonier» efterlader unægtelig læseren med det modsatte indtryk, og dette indtryk bestyrkes kun yderligere ved læsningen af Edward Carstensen indberetninger.

Uden endda at inddrage Danmarks politiske og økonomiske stilling efter afståelsen i 1850 er det vanskeligt at forestille sig, at det fra dansk side skulle have været muligt at foretage en investering af mennesker og kapital i et omfang, der kunne have muliggjort et begyndende dansk civiliseringsarbejde i Guinea. At englænderne i århundredets anden halvdel formåede dette, skyldtes netop investeringer i en målestok, som helt lader en eventuel dansk indsats ude af betragtning.

Men tilbage står så Edward Carstensen person, og den er i høj grad med til at gøre indberetningerne læseværdige.

Selv så Carstensen meget koldsindigt på de danske besiddelsers muligheder, og ikke længe efter hans ankomst stod det ham klart, at hvad angik politisk og økonomisk indflydelse, da var spillet tabt forlængst. Det lagde han i sine indberetninger ikke skjul på, men han understregede samtidig, at Danmark, sammen med andre europæiske nationer, alligevel havde en mission i Afrika. Hans mål var «Slavehandelens Undertrykkelse og Africas Civilisation» (s. 315), og han var i tilstrækkelig grad europæer til at anbefale, at Danmark ydede sit dertil ved at undervise befolkningen på engelsk. At fortsætte med at give en i forvejen mangelfuld undervisning på dansk ville berøve befolkningen enhver mulighed for at komme i kontakt med europæisk civilisation, og den danske skoleundervisning efter Mallings »Store og gode Handlinger« gjorde selvsagt mere skade end gavn.

I sine tanker om Afrikas civilisation og i sine forsøg på med

helt utilstrækkelige midler at bremse den udførsel af slaver, der endnu så sent som i 1845 faktisk fandt sted fra de danske besiddelser, var Carstensen omend ikke forud for sin tid, så dog på højde med de bedste i sin samtid. Når udgiveren derfor (s. 9) bemærker, at Edward Carstensen måske især har interesse, »fordi han var broder til Georg Carstensen, der blev berømt som grundlægger af Tivoli«, må undertegnede erklære sig uenig heri. Den personlighed, vi møder i indberetningerne, formår udmærket at fastholde læserens interesse uden bistand fra den københavnske forlystelsesråd.

Den danske virksomhed i Guinea under Edward Carstensens guvernørperiode kan således næppe påregne interesse udover som en studie i de sidste faser af en 50-årig stagnationsperiode. Derimod er dansk historisk litteratur blevet beriget med et kulturhistorisk værdifuldt portræt af en embedsmand fra enevældens sidste år.

Ole Feldbæk

Friedrich Meinecke Werke I-VI. 1957-1962

Efter *Friedrich Meineckes* død (1954) besluttede det efter ham navngivne Historiske »Seminar« (Friedrich-Meinecke-Institut) ved Berlins »Freie Universität« at foranstalte en udgave af hans »samlede værker«. Under en redaktionskomité, bestående af Hans Herzfeld, Carl Hinrichs og Walther Hofer, er denne udgave: »Friedrich Meinecke Werke« nu afsluttet i 6 store bind, udkommet i årene 1957-62. Nævnte redaktører har udgivet og skrevet indledning til hver sit bind, nemlig Meineckes tre hovedværker: »Weltbürgertum und Nationalstaat«, »Die Idee der Staatsräson in der neueren Geschichte« og »Die Entstehung des Historismus«.

Større besvær end disse tre bind må de øvrige tre have kostet de respektive udgivere. I bd. II er mange steder fra samlet Meineckes »Politische Schriften und Reden«, udg. af Georg Kotowski. Idéhistorikeren Meinecke undlod nemlig ikke at udmønte sin historiske erkendelse i indlæg til belysning af konkrete politiske spørgsmål. Hans sidste bidrag her er talen »Geschichte und Politik« fra 1951; han var da 89 år gammel.

Større interesse for danske historikere end dette bd. har formentlig bd. IV »Zur Theorie und Philosophie der Geschichte«, udg. af Eberhard Kessel. Et enkelt lille stykke i dette bd. har ikke været publiceret. Men det allermeste genfindes i Meineckes små bøger »Vom geschichtlichen Sinn und vom Sinn der Geschichte« (1939), »Aphorismen und Skizzen zur Geschichte« (1942) og »Schaf-